

Tervezni pedig szükséges

Előrebocsátom: e bevezető utáni sorokban komolyan gondolom, amit írok. Tudom jól, hogy a klubélet spontaneitása látszólag ellentmond komolykodónak tűnő elveimnek. Mégis hiszem, hogy a pillanat ötletét ki lehet békíteni a tervszerű klubélettel. S ha alapos felkészültséget kér számon e kis írás? Mindenki annyit valósítson meg belőle, amennyi saját s társai erejéből telik.

A klubmozgalomban gyakran váltják egymást hullámhegyek és hullámvölgyek. Több éve létező klubban is gyakran van új csoporttal új indulás, gyakran új klubvezető is. Ilyenkor válik külön a "klub" fogalom a helyiség és közösség értelmezés. Azaz a klub helyiségként a hullámvölgyben is megmarad, de a klubközösség kialakulásához több év munkája kell. Ezért látom szükségét egy olyan hosszú távú tervnek, amely 3 év távlatában tervezi meg a klub életútját. Erre azért van szükség, mert az éves munkaterv egy viszonylag konkrét cselekvési program, amely nem csak célokat, hanem feladatokat is rögzít. Egy három éves terv azonban a csoport egészének szükséges fejlődési ívét rajzolja meg, az elérendő közösségi szint ismerveit fogalmazza meg, melyet nem lehet egy év alatt elérni. Sajnos túl sok klub életében túl gyakran lenne szükség hosszú távú tervre, melynek indoklásánál nem vettem tudomást a klub vezetés jelenlegi szintjéről és a klubvezetők nagymérvű fluktuációjáról. Ezek ugyanis nemcsak okok, hanem okozatok is. A tervezés három szintje közül a három, ill. egyéves terv között lényeges hasonlóságok vannak. Mindenekelőtt az, hogy szerkezeti leg mindkettőre a helyzetelemzés–célok–feladatok hármasság jellemző.

Milyen feltáró munka kell a hároméves terv megfogalmazásához, mit jelent itt a helyzetelemzés?

E fejezetnek három lényeges pontja van.

Először tisztázni kell a klub és a fenntartó-működtető szerv viszonyát. Hol, milyen közegben működik a klub? Milyen szerepet, funkciót szánt a klubnak a működtető szerv? Hol a helye a klubnak az intézmény, szerv életében? Milyen az ott dolgozók viszonya a klubhoz? Milyen anyagi-erkölcsi támogatást tudnak adni a gazdasági szervek, s hogyan kapcsolódhat munkájukhoz a klub?

E kérdések csak jelzik a viszony sokoldalú tisztázását, elsősorban a klub érdekében.

Másodszor a klubtagok által alkotott csoportot kell jellemezni, elemezni kor, nem, foglalkozás, érdeklődés, iskolai végzettség szerint. Az egyéni értékeléseket csak olyan mélységig kell elvégezni, amennyi szükséges a csoport tipikus jegyeinek megállapításához. Mivel a csoport már egy év alatt is több személyi változáson megy keresztül, a részletes egyéni elemzés az éves tervezés feladata.

Harmadszor a tágabb és szűkebb környezetet kell felmérni. Milyen a viszonya lakóhellyel, milyen a klub vonzáskörzete? Vannak-e olyan művelődési-szórakozási lehetőségek a közelben, amelyek segítséget adhatnak vagy problémát jelentenek? Milyen a klub adottsága, berendezése, felszereltsége?

Feltáró munkánk eredményeként a helyzetelemzésben csak azokat az általános jegyeket kell összegezni, amelyek egy hosszú távú munkát alapjaiban határoznak meg.

Mi lehet egy hároméves terv célkitűzése?

Ilyen távlatban elegendő célkitűzés lehet a szocialista klub közösség kialakítása. Az "elegendő" itt abban az értelemben szerepel, hogy nem kell megjelölni a különböző nevelési célkitűzéseket, mert csak együttesen adják a közösség tartalmát. Meg kell azonban fogalmazni az elérendő közösségi szint jegyeit, azokat a tulajdonságokat, amelyekkel az adott csoport közösséggé válhat. *Hidy Péter* az alábbi tényezőket teszi a közösség kritériumaivá:

1. A közös cél és norma, melyek bizonyos egyéni – csak az illető klubra jellemző – ízt, szintt kapjanak.

2. A cselekvési Irány és határ megjelölése, azaz mire vagyunk képesek, mit csinálunk, mit érhetünk el?
3. A klubban meglévő szereprendszer, amelyre a spontán kialakulás legyen jellemző.
4. A személyek közti vonzalmak hálózata az a fő szervező erő, mely közös munkára ösztönöz.

A közösséggé válás célját fogalmazzuk meg úgy, hogy egy-egy év munkájával a fejlődés milyen szakaszát kell megtenni. Lehet az alábbiak szerint vázolni:

- az első évben ki kell alakítani azt az aktív magot, melyre támaszkodhat a klubvezető;
- a második évben alakuljon ki az a viszonylag adott létszámú csoport – centrumában az aktivistákkal –, amely már közös tevékenységet végez;
- s végül a harmadik évben stabilizálni a közösségi szokásokat, életünket.

Ez a tömör megfogalmazás csak iránymutató lehet egy fejlődési ív megrajzolásához.

A fő szempont tehát céljaink megfogalmazásánál az, hogy a klub léte bizonyos értelemben öncélú, hiszen alapvetően az együttlét a fő motiváló tényező a klubba járásnál. Ezt elfogadva, téves az a fajta voluntarisztikus népművelői törekvés – amely sajnos erősen él klubvezetőink körében is –, miszerint művelődő közösségeként definiálják, s ennek megfelelően látják el magasztos művelődési, művészeti célokkal a klubot. A klub célja maga az ember, minden más csak eszköz személyiségének kiteljesedéséhez, a közösség kialakításához.

Milyen hosszú távú feladatok vannak célkitűzéseink megvalósításában?

Rendszeresen tudatosítanunk kell a cselekvés célját és értékeit, s e munkába vonjuk be már első évben a kialakuló aktív magot. Célszerű egyfajta "házirend" megfogalmazása. Ezzel, s a klub szokás rendszerének, hagyományainak kialakításával (pl. klubtaggá avatás) a "MI"-tudatot erősítjük. Ide kapcsolódik egy meghatározott magatartásminta kialakítása – akár szankciók segítségével is –, amely szoros összefüggésben van a társadalmi normák megkövetelésével.

Nyitottá kell tenni a klubot. Segítik a közösség kialakulását a klubon kívüli közös programok, a kirándulások, klubtalálkozók, amelyek az induló klubnak serkentő élményt adnak. Alakítsunk ki testvér klub-kapcsolatot. Erősítsük a klubban a demokratikus vonásokat a közös tevékenységgel, a klub önkormányzatának megalakításával. Határozzuk meg a klub közösség adottságai, képességei, érdeklődése alapján, milyen jellegű és színvonalú tevékenységre képes a klub, mert nyilván más ez falusi klub esetében.

Hosszú távú feladatainkban alapelveket fogalmazzunk meg, amelyeken belül megvalósulnak majd a klub konkrét cselekvései.

Mi jellemzi – most már összegezve – a hosszú távú tervet? Elsősorban az, hogy a közösség egészében – amely több mint a tagok összessége – gondolkodik. A klubtagok integrált egységének lehetséges és szükséges fejlődését fogalmazza meg úgy, hogy meghagyja az egyének és kapcsolataik részletes elemzését, a különböző nevelési célkitűzések és a konkrét feladatok, programok megfogalmazását az éves tervezésnek.

Az éves terv első kérdés: mennyiben más itt a helyzetelemzés iránya és tartalma?

Irányuljon a helyzetelemzés a klub rövid jellemzésére, eddigi eredményeire, közösségi múltjának pedagógiai szempontú értékelésére. Értékelje röviden az elmúlt év munkáját, legjellemzőbb pozitív és negatív jegyeit, a sikeres vagy sikertelen formákat, módszereket. Szóljon a klub és intézményen belüli kapcsolatainak alakulásáról (pl. testvérklub. tömegszervezetek). Elemezve létszám vonatkozásában az esetleges fluktuációt, s a jelenlegi klubtagság összetételét kor, nem, foglalkozás iskolai végzettség, érdeklődés stb. szerint. Meg kell ismerni a tagok családi és munkakörülményeit, s ezek főbb jellemzőit – ha befolyásolják klubbeli munkájukat vagy az egész klub tevékenységét – rögzítsük a tervben.

Talán legfontosabb a tagok kapcsolatrendszerének feltérképezése. Ennek alapos szociometriai vizsgálatát a jó emberismerettel rendelkező klubvezető sem nélkülözheti. Fontossága később, a feladatszabásnál, ill. vállalásnál jelentkezik, a meghatározója a közösség kialakulá-

sának. Mérjük fel a klub anyagi-technikai helyzetét is (kölségvetés, helyiség, felszerelés, berendezés).

Az itt felsorolt szempontok kiegészülnek a hároméves tervben írottakkal, ha olyant a klub nem készít.

A munkatervben ugyan nem szerepel, de a tervezésnek, a feladat-meghatározásnak nélkülözhetetlen feltétele az igények felmérése, elemző összegezése. Nem számszerű össze-sítésről van szó, hanem értékelni, tipizálni kell a közönség konkrét igényeit. Milyen szem-pontok alapján fogalmazzuk meg céljainkat? A szocialista közösség kialakítása valamilyen nevelőmunkát feltételez. Természetesen óvakodni kell a nevelés iskolai gyakorlatának átvéte-létől, hiszen a klub sajátosságaiból adódóan minden klubtag nevelő és nevelt egyszemélyben. A nevelés alapvető jegyei közül kollektív jellegét kell kiemelni, mert itt valósul meg igazán közösségben közösség által való nevelés. Vegyük figyelembe a nevelés folyamatának mozza-natait, a tapasztalást, tudatosítást és a gyakorlást. Ehhez kell feltárnunk a tagok neveltségi szintjét, s így tudjuk megállapítani, hogy pl. a társas érintkezés formáinak elsajátítását tapasztalati szinten, a műveltségbeli hiányok pótlását az értelmi és érzelmi ráhatásokkal a tudatosítás szintjén kell fejlesztenünk, segítenünk. A nevelés mozzanatait természetesen csak az elméleti megfogalmazás választja szét ennyire, a gyakorlatban szinte összetetten jelentkeznek.

Ismerjük a nevelés fő területeit, de tudni kell, hogy ezeket nem tarthatjuk különálló terüle-teknek, hanem csak a nevelési tevékenység meghatározott irányainak. Célkitűzéseinket hely-telen volna tehát a nevelési területek korlátai közé szorítani, mert sematizmust eredményezne.

A közösség ismeretében most. már megfogalmazhatjuk konkrét céljainkat, melyek csakis testre szabottan, a klubokhoz alakítva jelenthetnek a közösség minden tagja számára interiori-zált célokat. Mikre irányulhatnak e célok? A teljes választék szinte végtelen, csakis az előbbi szempont szelektálhat. Meghatározásunkhoz a legkevésbé lehet receptet adni, s ezért ez a ter-vezés legnehezebb fázisa.

A célkitűzések megvalósításáért feladatokat szabunk és vállalunk. Milyen szempontok ér-vényesüljenek feladataink meghatározásánál? Használjuk ki tagjaink adottságait, mert ezzel két célt is szolgálunk: egyrészt gazdagabbá tehetjük tagjaink képességeit, másrészt klubunk-nak programot adunk. S gondoljuk meg: a klubba sok embert visz a vágy, hogy önmagát megvalósítsa, megmutassa. Ehhez ismereteket és alkalmakat kell biztosítanunk. Foglalkozása-inknak meg kell felelni a didaktikai alapelvek követelményeinek. Ezek részletes tárgyalására itt nincs mód, de minden klubvezetőnek ismerni kell azokat.

Fontos szempont a formai, módszerbeli változatosság. Az előadás, mint gyakran visszatérő módszer, már sok fiatal kedvét vette el a klubba járástól. Változatlanul éljünk a beszélgetés-sel, vitával, előadással, játékkal, vetélkedővel, ezek komplex alkalmazásával, elsősorban azokkal a módszerekkel, amelyek a tagok szellemi-testi aktivitását igénylik. Külön klubos módszer nincs. Egy követelmény van: feleljenek meg a klub baráti jellegének, hangulatának; tükrözzék azt, hogy a klub csak akkor létezik, ha a benne folyó tevékenységnek mindenki aktív részese, alkotója. Elismerve a nevelés szükségességét, sose feledjük, hogy az együttlét minden mozzanatának pedagógiailag tervezettnek kell lenni. Ebből következik a kötött-kötetlen ugyanakkor kötetlen is, mert ez a klub lényegéből fakad. A klubvezető az olvasgató, beszélgető vagy éppen unatkozó klubtagok között katalizátor legyen, készüljön fel az ilyen alkalmakra is. Ez azonban már inkább a havi tervezés problematikája.

Több konkrét célunk megkívánja egy-egy téma hosszabb távú feldolgozását. Ezért célszerű sorozatokban, blokkokban tervezni, mert a nevelésnek is lényeges következménye a témák egymásra építettsége, folyamatossága. A nagy egységben való tervezés éppen ezt teszi lehető-vé. De ez lehetőséget ad az aktualitás okra való reagálásra is, egyrészt mert kellően "szellős", másrészt mert a válogatást segíti. A sorozatok foglalkozásait részletesen meg kell tervezni: cím, téma, gyakorisága, szemléltetés, forma, módszer vonatkozásában.

Feltétlenül vessük össze programunkat anyagi lehetőségeinkkel, mert ha évközben derül ki, hogy a tervezett kirándulásra nincs is (annyi) pénz, törést okozhat a hangulatban, a klub munkájában. Feladatainkat úgy fogalmazzuk meg, hogy összességükben feleljenek meg célkitűzéseinknek. Az alaposan, részletesen megfogalmazott feladatrendszer annyira megkönnyíti a klubvezetés munkáját, hogy a havi munkaterv összeállítása jóformán csak az adott óra eső feladatok újbóli rögzítését jelenti.

A klubok gyakorlatában a havi munkaterv havi programot jelent. Vagyis kiírják a faliújságra, hogy pl. kedden 18 órakor TIT előadás (cím, előadó), szombaton meg szabadfoglalkozás és így tovább. Ez is kell persze, de más is.

Különböző okok miatt gyakran változik az éves tervben kitűzött feladatok időpontja, tartalma, egyéb jellemzője. Ezeket feltétlenül indokolni kell a havi tervben, mely foglalkozás milyen éves feladatokhoz kötődik.

A terv részletes programot is jelentsen. Tartalmazza a foglalkozás közvetett-közvetlen célját, helyét, időpontját, időtartamát, formai-módszerbeli követelményeit, Célszerű hozzákapcsolni a szükséges költségvetést is. Év végén így könnyebb lesz gazdálkodásunkat ellenőrizni. Legyen a terv "lyukacsos", számítva az aktualitás okkal.

Szólni kell végül a tervezés demokratizmusáról. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a terv részletességével arányosan növekszik, s ez így a helyes. A hosszú távú terv lényegéből fakad, hogy azt a klubvezető legfeljebb néhány aktivistával beszél, beszélheti meg. Az éves tervben már jelentkezik az igényfelmérés eredménye, s ez már önmagában is nagyobb demokratizmust jelent. A klubvezetőség előkészítése után a klubtagság dönt a tervről. A demokratizmus a havi munkatervnél teljesebb ki, az előző hónap munkájának értékelésénél a legapróbb részletekig tárgyalja meg a taggyűlés a munkatervet. Itt döntenek a felelősökről, segítőkről, részt vállalnak az előkészítésből, lebonyolításból.

Befejezés helyett...

Ma nincs kevesebb fiatal a húsz évvel ezelőttiekénél, aki önmagát, korosztályát keresi. Úgy tűnik, a mozgalom elején még megtalálták egymást, s önmagukat is. Ma már ehhez segítség kell! Tudatos, tervszerű, közös munkával lehet csak előbbre lépni.